

A comprehension test was then conducted to assess educational outcomes. This consisted of 20 questions testing how well the students had memorised and understood the new information. The participants also completed a survey focused on assessing the cognitive effort they expended in comprehending the information in the AVA they had watched.

The reliability of the comprehension tests used during the experiment was assessed using KR-20. The results of the experiment were analysed using Welch's t-test and Cohen's d.

The results of the experiment showed that students in the experimental group, who viewed the adapted AVA, understood and remembered the new information better than students in the control group who watched the standard AVA. Furthermore, the students in the experimental group made less cognitive effort to understand the information than the students in the control group who viewed the non-adapted AVA. The results described support the conclusion that the recommended AVAs, which were created according to the suggested recommendations, are effective.

The study refined the methodology for developing teaching materials to foster the professional competence of future translators. At the same time, further research prospects lie in testing the adapted AVAs under different circumstances.

Key words: *audiovisual aids, future translators, pedagogy, professional competence, development of professional competence, higher education institutions, foreign languages, education*

УДК 378:37.013:502/504

Світлана Совгіра

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID ID 0000-0002-8742-7773

DOI 10.24139/2312-5993/2025.06/338-351

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті здійснено теоретичне узагальнення та обґрунтування особливостей формування екологічної культури здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі. Розкрито сутність поняття «екологічна культура» як інтегративного утворення, що поєднує систему знань, ціннісних орієнтацій, практичних умінь і досвіду екологічно доцільної діяльності. На основі аналізу наукових підходів визначено структурні компоненти екологічної культури, серед яких відповідальне ставлення до довкілля, система екологічних цінностей, здатність до практичної природоохоронної діяльності та досвід розв'язання екологічних проблем на різних рівнях.

Обґрунтовано роль освітнього середовища як ключового чинника формування екологічної культури, що забезпечує не лише засвоєння знань, а й їх практичну реалізацію через взаємодію, спільну діяльність і застосування інноваційних педагогічних технологій. Визначено принципи формування екологічної культури, зокрема гуманізації, природа відповідності, культуро відповідності та краєзнавчий принцип, які забезпечують цілісність і системність освітнього процесу.

Виявлено основні проблеми сучасної екологічної освіти, серед яких недостатня інтеграція екологічної складової у фахову підготовку, розрив між

теоретичними знаннями та практичною діяльністю, а також обмежене використання інноваційних методів навчання. Наголошено на необхідності екологізації освітнього процесу шляхом упровадження міждисциплінарного підходу, інтерактивних і проєктних технологій, що сприяють формуванню екологічного мислення та відповідальної поведінки майбутніх фахівців. Практичне значення дослідження полягає в окресленні напрямів удосконалення освітнього середовища з метою підвищення ефективності формування екологічної культури, що має довгострокове значення для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Ключові слова: екологічна культура; освітнє середовище; екологічна освіта;; екологічне мислення; інноваційні педагогічні технології; міждисциплінарний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку людства характеризується загостренням глобальних екологічних проблем, що зумовлюють необхідність переосмислення взаємодії суспільства і природи та формування нової системи цінностей, орієнтованої на принципи сталого розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування екологічної культури особистості, зокрема здобувачів вищої освіти як майбутніх фахівців, від рівня екологічної свідомості та відповідальності яких значною мірою залежить подальший соціально-економічний розвиток держави.

Освітнє середовище закладів вищої освіти виступає важливим чинником становлення екологічної культури, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивне формування світоглядних орієнтацій, професійних компетентностей і ціннісних установок молоді. Водночас аналіз сучасної педагогічної практики свідчить про наявність суперечностей між зростаючими вимогами до рівня екологічної культури випускників і недостатньою інтегрованістю екологічної складової у зміст освітніх програм, між необхідністю впровадження інноваційних підходів та обмеженістю їх практичної реалізації.

Актуальність досліджуваної проблеми посилюється потребою у впровадженні інноваційних педагогічних підходів, зокрема компетентнісного, міждисциплінарного, діяльнісного та проєктно-орієнтованого навчання, які сприяють формуванню не лише екологічних знань, а й відповідального ставлення до довкілля, екологічного мислення та готовності до практичної природоохоронної діяльності. Важливим є також використання цифрових технологій, інтерактивних методів навчання, екоорієнтованих освітніх середовищ, що підвищують ефективність формування екологічної культури в умовах сучасної вищої школи.

Зазначена проблема має тісний зв'язок із актуальними науковими та практичними завданнями, визначеними національними та міжнародними стратегіями розвитку освіти і довкілля, зокрема концепцією сталого розвитку, екологізацією освіти, інтеграцією екологічних компетентностей у професійну підготовку фахівців. Її розв'язання сприятиме підвищенню якості освіти, формуванню екологічно відповідального громадянина, здатного приймати виважені рішення у професійній та суспільній діяльності.

Соціальна значущість проблеми полягає в тому, що рівень екологічної культури населення безпосередньо впливає на стан довкілля, здоров'я нації та сталий розвиток держави. В умовах сучасних викликів, зокрема екологічних криз і трансформаційних процесів у суспільстві, формування екологічної культури здобувачів вищої освіти стає важливим стратегічним завданням, що потребує системного наукового осмислення та вдосконалення освітніх практик..

Аналіз актуальних досліджень. Проблема формування екологічної культури особистості, зокрема здобувачів вищої освіти, є предметом міждисциплінарних наукових досліджень, що охоплюють педагогіку, екологію, філософію та соціальні науки. Аналіз наукових праць свідчить про еволюцію підходів до розуміння сутності екологічної культури та механізмів її формування в освітньому середовищі. Теоретичні засади досліджуваної проблеми розкрито у працях українських учених, які визначають екологічну культуру як інтегративну характеристику особистості, що поєднує знання, цінності та поведінкові практики у взаємодії з природним середовищем. Зокрема, у дослідженні Б. Савчука та Г. Шевчука здійснено ґрунтовний аналіз термінологічного поля понять «екологічна культура», «екологія культури» та «культурна екологія», що дозволяє глибше осмислити їх зміст у сучасному науковому дискурсі (Савчук, Шевчук, 2021). Автори підкреслюють, що в пострадянському науковому просторі спостерігається певна неоднозначність трактувань цих понять, що ускладнює формування єдиного методологічного підходу. Важливий внесок у дослідження проблеми зроблено у праці Я. Маленко та О. Кабак, де екологічна культура розглядається як складне багатокомпонентне явище, пов'язане з розвитком екологічної свідомості, мислення та відповідальної поведінки особистості. Автори акцентують увагу на необхідності системного підходу до її формування, що передбачає інтеграцію екологічної складової у всі сфери освітнього

процесу (Маленко, Кабак, 2023). Аналогічні підходи відображено і в сучасних дослідженнях, де підкреслюється роль освіти для сталого розвитку як основи формування екологічної культури (Гаращук, Куценко, Кудєрова, 2025) а також її значення для соціально-економічного розвитку суспільства (Цурман, Тарасенко, 2022).

Колектив авторів (Tolochko, Bordiug, Mironets, Mozul, Tanasiichuk, 2023) розглядаючи формування екологічної культури серед студентів наголошує на відкритій освіті, цифровізації та активній участі, сприянні усвідомленню екологічних впливів та сприянні переходу від споживацтва до стійких практик за допомогою інноваційних методів навчання та міждисциплінарних підходів. Проблематика формування екологічної культури в освітньому середовищі безпосередньо розглядається у роботі Г. Цурман та Г. Тарасенко, де обґрунтовано значення екологічної освіти як ключового чинника формування екологічної свідомості та культури особистості (Цурман, Тарасенко, 2022). Автори наголошують на зростанні суперечностей між діяльністю людини та природним середовищем, що актуалізує потребу у формуванні екологічно відповідального світогляду. У цьому контексті освіта розглядається як провідний механізм подолання екологічної кризи.

Суттєвим є внесок дисертаційних досліджень Ю. Коваль, у якому розглянуто особливості формування екологічної культури студентів у закладах фахової передвищої освіти технічного профілю (Коваль, 2023) та Т. Рулевської – розвиток екологічної культури майбутніх фахівців морського і внутрішнього водного транспорту в коледжах (Фіцула, 2010). Ю. Коваль обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування екологічної культури, зокрема через поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю та професійною спрямованістю навчання, що розширює уявлення про специфіку формування екологічної культури залежно від галузі підготовки. Сучасні дослідження акцентують увагу на інноваційних підходах до формування екологічної культури. Зокрема, у наукових працях підкреслюється значення освітнього середовища як ключового чинника формування екологічних цінностей і поведінки студентів, а також роль цифрових та інформаційних технологій у цьому процесі (Савчук, Шевчук, 2021). Водночас у дослідженнях відзначається необхідність переходу від знанневої парадигми до компетентнісної, що передбачає формування здатності до екологічно відповідальної діяльності.

У зарубіжних дослідженнях екологічна культура дедалі частіше осмислюється крізь призму ціннісно-естетичного та соціокультурного вимірів екологічної освіти. Так, Xiaoming Yi (Yi, 2019) наголошує на двох ключових результатах екологічної освіти, реалізованої через естетичну залученість у шкільному середовищі: по-перше, учні набувають глибокого й цілісного естетичного досвіду завдяки безпосередній взаємодії з природним середовищем; по-друге, художня творчість сприяє формуванню діалогу між естетичним досвідом, мистецькою діяльністю та екологічною етикою, що позитивно впливає на становлення екологічної культури особистості. У свою чергу, A. Hoffmann та L. L. P. Sobrinho (Hoffmann, Sobrinho, 2022) у своїй науковій публікації рекомендують розглядати екологічну освіту як важливий інструмент забезпечення екологічної стійкості, підкреслюючи її потенціал у формуванні відповідальної поведінки та ціннісних орієнтацій, орієнтованих на ідеї сталого розвитку. Концептуально новий підхід до осмислення екологічної культури запропоновано Н. Spinola, який розглядає її як результат соціокультурної трансформації спільноти. Автор обґрунтовує доцільність використання поняття «освітні екосистеми», у межах яких поєднуються формальна, неформальна та інформальна освіта, соціальна взаємодія й культурні практики, що сприяють формуванню екологічно відповідального світогляду (Spínola, 2021).

Попри значний науковий доробок, аналіз літератури дозволяє виокремити низку недостатньо досліджених аспектів. Зокрема, потребують подальшого вивчення: механізми інтеграції екологічної культури у професійну підготовку студентів різних спеціальностей; вплив цифрового освітнього середовища на формування екологічної свідомості та поведінки; методи оцінювання рівня сформованості екологічної культури у здобувачів вищої освіти; забезпечення наступності між різними рівнями освіти у формуванні екологічної культури; трансформація екологічних знань у сталі поведінкові практики.

Отже, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, проблема формування екологічної культури здобувачів вищої освіти залишається актуальною та потребує подальшого комплексного дослідження, що зумовлює доцільність і наукову новизну поданої роботи.

Мета дослідження: Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей формування екологічної культури здобувачів вищої освіти у сучасному освітньому середовищі, а також визначення ефективних педагогічних підходів, умов і засобів,

що сприяють розвитку екологічної свідомості, ціннісних орієнтацій та екологічно відповідальної поведінки майбутніх фахівців.

Методи дослідження. У дослідженні використано теоретичні та емпіричні методи. До теоретичних належать аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових джерел, що дали змогу з'ясувати сутність поняття «екологічна культура», визначити її структурні компоненти та уточнити наукові підходи до її формування у здобувачів вищої освіти. Також застосовано порівняльний аналіз для зіставлення різних наукових позицій і підходів, що існують у вітчизняній та зарубіжній науці, та формулювання узагальнених висновків. Емпіричні методи представлені спостереженням і анкетуванням, які використано для вивчення рівня сформованості екологічної культури здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасні наукові дослідження трактують екологічну освіту як безперервний процес навчання, виховання та розвитку особистості, спрямований на формування системи наукових і практичних знань, умінь, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки й діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення людини до навколишнього середовища. Практичним виявом такого ставлення є сформованість екологічної культури.

Сучасні глобальні екологічні виклики актуалізують потребу переосмислення ролі освіти у формуванні екологічно відповідального суспільства. Як підкреслюють О. Бондар, В. Барановська та О. Єресько, вирішення екологічних проблем неможливе лише завдяки технічним інноваціям чи реформам – необхідний перехід до нової світоглядної парадигми, що передбачає екологізацію мислення, економіки та професійної підготовки фахівців (Бондар, Барановська, Єресько та ін., 2015). У цьому контексті саме розвиток екологічної культури та екологічної освіти виступає ключовою умовою сталого розвитку. В умовах загострення екологічної ситуації формування екологічної культури студентської молоді набуває особливого значення та визначається як один із пріоритетних напрямів сучасної психолого-педагогічної науки і практики. Багатогранність цього поняття зумовила різноманітність наукових підходів до його трактування. Зокрема, екологічна культура розглядається як сукупність діяльнісних практик і знань, що забезпечують гармонійну взаємодію людини з довкіллям (Крисаченко, 1996), а також як важливий чинник сталого розвитку цивілізації (Екологічна культура). Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити основні підходи до

розуміння сутності екологічної культури: як складника загальної культури, що регулює взаємодію людини і природи, та як результат історичного розвитку поняття «культура», первісно пов'язаного з освоєнням і вдосконаленням природного середовища (Курняк, 2006). Водночас культура і природа розглядаються як взаємопов'язані та взаємозумовлені феномени, що визначають необхідність формування екологічного мислення у майбутніх фахівців.

На основі аналізу сучасних наукових досліджень можна узагальнити підходи до розуміння структури екологічної культури та виокремити її ключові складові (рис. 1). Насамперед, важливим компонентом є відповідальне ставлення до навколишнього середовища, що передбачає усвідомлення людиною наслідків власної діяльності та готовність діяти відповідно до принципів сталого розвитку. Не менш значущою складовою виступають практичні дії та поведінка, спрямовані на збереження довкілля і власного здоров'я, що відображають реальну екологічно доцільну активність особистості у повсякденному житті. Водночас екологічна культура включає систему цінностей щодо довкілля, яка формує внутрішні орієнтири, визначає пріоритети взаємодії людини з природою та сприяє становленню екологічного світогляду. Окрім цього, важливим елементом є система умінь і набутий досвід вирішення екологічних проблем на різних рівнях – від локального до глобального, що забезпечує здатність особистості ефективно реагувати на екологічні виклики та брати участь у їх подоланні. Таким чином, екологічна культура постає як інтегративне утворення, що поєднує ціннісні орієнтації, знання, практичну діяльність і відповідальну поведінку.

Рис. 1. Складові екологічної культури

За твердженням Ю. Коваль, ціннісне ставлення особистості до природи формується в контексті екологічної культури, що охоплює професійну екологічну грамотність (знання, уміння, навички), здатність до екологічного передбачення, культуру поведінки й діяльності у природному середовищі, а також культуру природокористування. У

зв'язку з цим у закладах вищої педагогічної освіти доцільно утверджувати не формальний престиж знань, а цінність особистості, значущість педагогічної професії та високий рівень екологічної культури майбутнього фахівця (Коваль, 2023).

Суттєвою для даного дослідження є позиція Ю. Буц і О. Крайнюк, які визначають показники екологічної культури студентів як сукупність взаємопов'язаних характеристик: ґрунтовні екологічні знання та вміння взаємодіяти з природним середовищем; сформовану систему цінностей і переконань, що відображає дбайливе ставлення до природи; залучення до наукових досліджень екологічної проблематики; усвідомлення відповідальності за результати майбутньої професійної діяльності в контексті збереження гармонії системи «природа – суспільство»; здатність практично застосовувати екологічні знання та настанови; а також внутрішню потребу у взаємодії з природою (Буц, Крайнюк, 2018, с. 23).

Таким чином, окреслені структурні компоненти та показники екологічної культури студентів дають можливість розглядати її як цілісне інтегративне утворення, що формується у процесі цілеспрямованого педагогічного впливу. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність звернення до механізмів і умов її формування, серед яких провідне місце посідають екологічна освіта та виховання, реалізовані в межах сучасного освітнього середовища. Саме ці складові забезпечують не лише засвоєння знань, а й розвиток ціннісних орієнтацій і відповідальної поведінки щодо довкілля. Освітній процес, будучи невід'ємною частиною освітнього середовища, виступає простором розвитку особистості у системі «людина – навколишнє середовище». Узагальнення наукових підходів свідчить, що ключовою умовою такого розвитку є активна взаємодія та спільна діяльність учасників освітнього процесу. Освітнє середовище створює можливості для практичної реалізації знань, впливає на формування інтересів, потреб і мотивації здобувачів освіти. Водночас сучасні суспільні трансформації зумовлюють необхідність оновлення освітнього середовища відповідно до актуальних тенденцій розвитку культури, економіки, виробництва та технологій, що, у свою чергу, підсилює вимоги до формування екологічної культури майбутніх фахівців.

Формування екологічної культури студентів в умовах освітнього середовища закладу освіти ґрунтується на системі провідних принципів, які визначають зміст, організацію та спрямованість цього процесу. Принципи розглядаються як ключові ідеї, базові положення та

вимоги до освітньої діяльності й поведінки особистості. Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити такі основні принципи формування екологічної культури. *Принцип гуманізації* передбачає розгляд особистості в контексті її багатогранних взаємозв'язків із природним і соціальним середовищем. Освітнє середовище має створювати умови для гармонійного розвитку, самореалізації та задоволення потреб здобувачів освіти. Водночас природа усвідомлюється не лише як ресурс, а як універсальна цінність. *Принцип природо відповідності* базується на врахуванні закономірностей природних і соціокультурних процесів. Освітній процес організовується з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, сприяючи формуванню відповідальності за власні дії та їх екологічні наслідки. *Принцип культури відповідності* орієнтує на формування екологічної культури на засадах духовно-моральних цінностей, норм і традицій культури, що забезпечує гармонізацію взаємин людини з довкіллям. *Краєзнавчий принцип* передбачає врахування регіональних особливостей природних, культурних, демографічних і соціальних умов, що сприяє глибшому усвідомленню локальних екологічних проблем і формуванню відповідального ставлення до рідного краю (Коваль, 2023, с. 97).

Перехід України до екологічно безпечної моделі економічного розвитку актуалізує нові завдання для системи екологічної освіти як основи освіти для сталого розвитку. У зв'язку з цим зростають вимоги до загальнокультурної підготовки майбутніх фахівців, що потребує оновлення методологічних підходів, змісту програм і навчально-методичного забезпечення відповідно до сучасної концепції екологічної освіти. На думку М. Фіцули, формування екологічної культури ґрунтується на сукупності взаємопов'язаних елементів: засвоєнні наукових знань про природу та екологічні проблеми; усвідомленні особистої позиції щодо довкілля; формуванні ціннісного ставлення до природи як важливої життєвої та духовної основи; розвитку практичних навичок її збереження; набутті умінь брати участь у вирішенні екологічних питань; залученні до природоохоронної діяльності; а також становленні екологічного мислення і відповідальної поведінки (Фіцула, 2010, с. 354–355).

Впровадження технологій формування екологічної культури в освітньому середовищі передбачає комплексний і системний підхід. Зокрема, йдеться про осмислення глобальних екологічних проблем

сучасності та формування на цій основі нової системи морально-етичних норм і принципів взаємодії людини з природою. Важливим є також забезпечення цілісності екологічних знань як підґрунтя для розвитку екологічної свідомості, що відповідає загальнолюдським гуманістичним цінностям (Курняк, 2006).

Суттєвою умовою є узгодженість підходів у межах освітнього середовища, як у різних видах навчально-виховної діяльності, так і в підготовці до майбутньої професійної діяльності. За цих обставин екологічна освіта має реалізовуватися на засадах комплексності та безперервності, відповідно до принципу «освіти впродовж життя», охоплюючи всі рівні підготовки. Екологізація освітнього процесу передбачає інтеграцію системи знань, умінь і практичних дій, спрямованих на раціональне природокористування. Особливого значення набуває міждисциплінарний підхід, який забезпечує включення екологічної проблематики до змісту різних навчальних дисциплін, передусім фахових. Це сприяє формуванню у майбутніх фахівців цілісного уявлення про екологічні аспекти професійної діяльності (Коваль, 2023). В умовах загострення глобальної екологічної кризи сучасний фахівець повинен не лише володіти ґрунтовними професійними знаннями, а й бути здатним застосовувати їх з урахуванням екологічних чинників, спираючись на сформовану екологічну свідомість і відповідальне ставлення до довкілля.

Інноваційні підходи до формування екологічної культури зумовлюють необхідність оновлення як змістової складової освітнього середовища (концепцій навчання і виховання, освітніх програм, навчальних планів), так і методичної (форм і методів організації навчальної діяльності, а також підходів до контролю її результатів). Оновлення освітнього середовища зумовлює впровадження сучасних педагогічних технологій, орієнтованих на активну участь здобувачів освіти, розвиток їхнього критичного мислення та формування екологічно доцільної поведінки. Особливої ваги набуває використання інтерактивних, проєктних і дослідницьких методів навчання, що сприяють поєднанню теоретичних знань із практичним досвідом розв'язання екологічних проблем. Крім того, важливим є створення такого освітнього середовища, яке стимулює екологічну свідомість, формує ціннісне ставлення до природи та забезпечує умови для набуття досвіду екологічно відповідальної діяльності, що, у свою чергу, сприяє підготовці майбутніх фахівців, здатних ефективно діяти в умовах

сучасних екологічних викликів і приймати обґрунтовані рішення з урахуванням принципів сталого розвитку.

На сучасному етапі розвитку освіти проблема формування екологічної культури набуває особливої актуальності, проте її реалізація залишається суперечливою. Ключовою проблемою є не лише розрив між теоретичними знаннями та практикою, а й фрагментарність самого підходу до екологічної освіти. Вона часто сприймається як окремий елемент підготовки, а не як наскрізна складова професійного становлення майбутнього фахівця. Суттєвим недоліком сучасної системи є недостатня інтеграція екологічної проблематики у фахові дисципліни, що призводить до формального засвоєння знань без їх реального застосування. У результаті здобувачі освіти не формують цілісного екологічного мислення та не усвідомлюють значущості екологічного чинника у майбутній професійній діяльності. Крім того, відсутність чітких критеріїв оцінювання рівня сформованості екологічної культури ускладнює контроль та корекцію цього процесу. Вирішення цієї проблеми можливе за умови системної екологізації освітнього середовища, коли екологічна складова інтегрується у всі рівні та компоненти підготовки. Особливу роль у цьому відіграє впровадження інноваційних педагогічних технологій, які забезпечують активну, практико-орієнтовану діяльність здобувачів освіти. Саме через проєктну, дослідницьку та проблемно-орієнтовану діяльність формується не лише знання, а й досвід екологічно відповідальної поведінки.

Таким чином, формування екологічної культури доцільно розглядати як цілісний, безперервний процес, що поєднує ціннісні орієнтації, знання, практичні вміння та особистісну відповідальність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Формування екологічної культури особистості розглядається як провідна мета екологічної освіти, оскільки саме культура виступає регулятором взаємин між людиною (суспільством) і природою. Екологічну культуру визначають як цілісну систему, що охоплює сукупність екологічних знань (природничо-наукових, ціннісно-нормативних і практичних), екологічне мислення, культуру почуттів (здатність до співчуття, співпереживання, відповідальності тощо), а також культуру екологічно доцільної поведінки, яка виявляється у перетворенні знань, переконань і ціннісних установок на стійку норму повсякденної діяльності. Зовнішнім проявом екологічної культури є екологічно зумовлена діяльність.

Важливо підкреслити, що досягнення мети екологічної освіти передбачає комплексний вплив на основні сфери свідомості особистості – когнітивну, афективну та діяльнісну. У цьому контексті екологічна культура формується як якісне новоутворення особистості, соціальна за своєю природою.

У межах даного дослідження екологічна культура розглядається як складова загальної культури особистості, що являє собою інтеграцію гармонійно розвинених інтелектуальної, діяльнісної та емоційно-чуттєвої сфер і забезпечує екологічно обґрунтовану взаємодію людини з навколишнім світом – природним і соціальним середовищем, іншими людьми та самою собою.

Встановлено, що ефективність формування екологічної культури значною мірою залежить від особливостей освітнього середовища, рівня інтеграції екологічної складової у зміст професійної підготовки та використання інноваційних педагогічних технологій. Водночас виявлено низку проблем, зокрема розрив між теоретичними знаннями і практичною діяльністю, недостатню міждисциплінарну інтеграцію, а також відсутність чітких критеріїв оцінювання рівня екологічної культури.

Обґрунтовано доцільність системного підходу до екологізації освітнього середовища, що передбачає оновлення змісту освіти, впровадження інтерактивних, проєктних і дослідницьких методів навчання, а також орієнтацію на формування ціннісного ставлення до довкілля та досвіду екологічно відповідальної діяльності.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розробленні та апробації моделей формування екологічної культури здобувачів освіти, а також у визначенні надійних критеріїв і показників її сформованості в умовах сучасного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондар, О. І., Барановська, В. Є., Єресько, О. В. та ін. (2015). *Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях*. Херсон : Гринь Д. С. (Bondar, O. I., Baranovska, V. Ye., Yeresko, O. V., et al. (2015). *Environmental education for sustainable development in questions and answers*. Kherson: Hrin D. S.)
- Буц, Ю. В., Крайнюк, О. В. (2018). До питання про формування екологічної культури студентів. *Сучасні аспекти організаційно-методичного забезпечення екологічної підготовки фахівців*: матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції. Харків : Видавництво «Смуґаста типографія», сс. 22–23 (Buts, Yu. V., & Krainiuk, O. V. (2018). On the issue of forming students' environmental culture. In *Modern aspects of organizational and methodological support of environmental training of specialists: Proceedings of the III All-Ukrainian scientific and methodological conference* (pp. 22–23). Kharkiv: Smuhasta Typohrafiia).

- Гарашук, О., Куценко, В., Кудерова, А. (2025). Екологічна культура як складова сучасного соціально-економічного розвитку та проблеми її формування в суспільній свідомості. *Вісник економіки*, 2, 60-71. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/55448> (Harashchuk, O., Kutsenko, V., & Kudierova, A. (2025). Environmental culture as a component of modern socio-economic development and problems of its formation in public consciousness. *Herald of Economics*, 2, 60–71. <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/55448>)
- Екологічна культура. У *Енциклопедія сучасної України* (сайт). URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18680 (Environmental culture. (n.d.). In *Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18680)
- Коваль, Ю. А. (2023). *Формування екологічної культури студентів в освітньому середовищі технічних коледжів* (дис. ... доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки). Вінниця (Koval, Yu. A. (2023). *Formation of students' environmental culture in the educational environment of technical colleges* (PhD dissertation, specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences). Vinnytsia).
- Крисаченко, В. С. (1996). *Екологічна культура: теорія і практика*. Київ : Заповіт (Krysachenko, V. S. (1996). *Environmental culture: Theory and practice*. Kyiv: Zapovit).
- Курняк, Л. М. (2006). Формування екологічної культури як пріоритет сучасної освітньої політики. *Мультиверсум. Філософський альманах*, 56, 223-227 (Kurniak, L. M. (2006). Formation of environmental culture as a priority of modern educational policy. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 56, 223–227).
- Маленко, Я. В., Кабак, О. М. (2023). Екологічна культура: загальна проблематика й аспекти формування. *Вісник науки та освіти*, 4(10), 539-553. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-539-553](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-539-553) (Malenko, Ya. V., & Kabak, O. M. (2023). Environmental culture: General issues and aspects of formation. *Bulletin of Science and Education*, 4(10), 539–553. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-539-553](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-539-553))
- Рулевська, Т. Ф. (2023). *Розвиток екологічної культури майбутніх фахівців морського і внутрішнього водного транспорту в коледжах* (дис. ... доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)). Київ (Rulievskaya, T. F. (2023). *Development of environmental culture of future specialists of maritime and inland water transport in colleges* (PhD dissertation, specialty 015 Professional Education). Kyiv).
- Савчук, Б., Щевчук, Х. (2021). Поняття «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна» крізь призму пострадянського термінологічного дискурсу. *Іноватика у вихованні*, 13 (1), 50-61 (Savchuk, B., & Shchevchuk, Kh. (2021). The concepts of “environmental culture”, “ecology of culture”, and “cultural ecology” through the prism of post-Soviet terminological discourse. *Innovations in Education*, 13(1), 50–61).
- Фіцула, М. М. (2010). *Педагогіка вищої школи*. Київ: Академія (Fitsula, M. M. (2010). *Higher education pedagogy*. Kyiv: Akademiia).
- Цурман, Г. А., Тарасенко, Г. С. (2022). Формування екологічної культури особистості в освітньому середовищі. *Еколого-збалансований розвиток суспільства: стан, проблеми, перспективи*, 4, 125–131 (Tsurman, H. A., & Tarasenko, H. S. (2022). Formation of environmental culture of personality in the educational

- environment. *Ecologically Balanced Development of Society: State, Problems, Prospects*, 4, 125–131).
- Hoffmann, A., Sobrinho, L. L. P. (2022). Environmental education: sustainability instrument environmental and ecological, *Humanidades & Inovacao*, 9(18), 60-72. <https://revista.unitins.br/index.php/humanidadeseinovacao/article/view/7821>
- Spínola, H. (2021). Environmental Culture and Education: A New Conceptual Framework. *Creative Education*, 12(05), 983-998. DOI:10.4236/ce.2021.125072
- Tolochko, S., Bordiug, N., Mironets, L., Mozul, I., Tanasiichuk, I. (2023). Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. *Amazonia Investiga*, 12(61), 41-50. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.5>
- Yi, X. (2019). Ecological education through aesthetic engagement. *The Journal of Environmental Education*, 50(3), 183-191.

SUMMARY

Sovhira Svitlana. Formation of environmental culture of students in the modern educational environment.

The article provides a theoretical generalization and substantiation of the peculiarities of forming the environmental culture of students within the modern educational environment. The essence of the concept of “environmental culture” is revealed as an integrative construct that combines a system of knowledge, value orientations, practical skills, and experience of environmentally appropriate activity. Based on the analysis of scientific approaches, the structural components of environmental culture are identified, including a responsible attitude toward the environment, a system of environmental values, the ability to engage in practical environmental protection activities, and experience in solving environmental problems at different levels.

The role of the educational environment as a key factor in the formation of environmental culture is substantiated, as it ensures not only the acquisition of knowledge but also its practical implementation through interaction, collaborative activity, and the use of innovative pedagogical technologies. The principles of forming environmental culture are determined, including humanization, nature conformity, cultural conformity, and the local history (regional) principle, which ensure the integrity and systematic nature of the educational process.

The main problems of modern environmental education are identified, among which are insufficient integration of the environmental component into professional training, the gap between theoretical knowledge and practical activity, and the limited use of innovative teaching methods. The necessity of greening the educational process through the implementation of an interdisciplinary approach, interactive and project-based technologies that promote the development of environmental thinking and responsible behavior of future specialists is emphasized. The practical significance of the study lies in outlining directions for improving the educational environment in order to enhance the effectiveness of environmental culture formation, which has long-term importance for ensuring sustainable development of society.

Key words: *environmental culture; educational environment; environmental education; environmental thinking; innovative pedagogical technologies; interdisciplinary approach.*

УДК 37.035.614.253.574

Олена Тітова

Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України

ORCID ID 0000-0002-6081-1812

DOI 10.24139/2312-5993/2025.06/352-366

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена визначенню актуальних напрямів цілеспрямованого розвитку екологічної культури майбутніх фахових молодших бакалаврів для підвищення рівня їх професійно-екологічної підготовки у фахових коледжах. У дослідженні екологічна культура розглядається як інтегративна властивість особистості, що поєднує екологічні знання, уміння, навички, розвинуте екологічне мислення, екологічний світогляд за рахунок опанованого досвіду природоохоронної діяльності, вирізняється високим ступенем відповідальності особи за стан навколишнього середовища, збереження природних ресурсів та дотриманням норм екологобезпечної поведінки. Основною концептуальною ідеєю дослідження є положення: екологічна культура, опертям якої є екологічна компетентність майбутніх фахових молодших бакалаврів, має системно розвиватися яку перебігу опанування студентами професійно-екологічними знаннями, так і в процесі екологічного виховання та практичної діяльності з охорони довкілля.

Засобами експертної оцінки встановлено основні напрями цілеспрямованого розвитку екологічної культури студентів фахових коледжів, до яких віднесено такі детермінанти: «Екологізацію змісту професійної підготовки фахівців середньої ланки»; «Екологічне виховання як напрям виховної роботи»; «Участь студентів у науково-пошуковій роботі екологічного спрямування»; «Оволодіння студентами змістом дисципліни «Основи екології»; «Участь студентів у масових заходах екологічного характеру»; «Екологізацію освітнього середовища фахового коледжу»; «Опанування студентами знаннями екологічно орієнтованих дисциплін. На основі вивчення практики професійно-екологічної підготовки студентів у коледжах зроблено висновок про ефективність та перспективність сучасних форм естетико-екологічного розвитку студентів фахових коледжів (апсайклінг-майстерні, еко-графіті, дизайн «Кишенькових парків», ленд-арт акції тощо).

Ключові слова: екологічна культура; заклад фахової передвищої освіти; фаховий молодший бакалавр; екологічна свідомість; екологічна етика; екологічна освіта; професійна підготовка.

Постановка проблеми. У контексті сучасних глобальних викликів, зумовлених антропогенним тиском на біосферу, зміною клімату та вичерпаністю природних ресурсів, трансформація екологічної свідомості суспільства стає вкрай актуальним питанням національної безпеки та виживання людства. Особливої значущості ця проблема набуває в Україні, де війна нищить екосистеми вже більше 10 років. Масштаби екологічних руйнувань, спричинені військовими діями, багаторічним промисловим навантаженням, прагматично-утилітарним ставленням до